

บทที่ ๕

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง “ ศึกษาประเพณีการทำบุญแจกข้าวของชาวพุทธในเขตเทศบาลเมืองหนองคาย” มีวัตถุประสงค์ในการศึกษา ๓ ประการ ได้แก่ ๑) เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องประเพณีการทำบุญอุทิศส่วนบุญกุศลที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท ๒) เพื่อศึกษาหลักธรรมที่ปรากฏในประเพณีการทำบุญอุทิศส่วนบุญกุศลของชาวพุทธในเขตเทศบาลเมืองหนองคายในฐานะที่เป็นสื่อสอนธรรม ๓) เพื่อศึกษาคุณค่าของประเพณีการทำบุญแจกข้าวของชาวพุทธในเขตเทศบาลเมืองหนองคาย

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๑) ด้านแนวคิดเรื่องประเพณีการทำบุญอุทิศส่วนบุญกุศลที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท ผลการศึกษาพบว่า ประเพณีการทำบุญอุทิศส่วนบุญกุศลที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท ปรากฏการณ์อันเนื่องด้วยการอุทิศส่วนบุญซึ่งเกิดขึ้นในสมัยพุทธกาลทั้งหมดนี้ แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการอุทิศส่วนบุญว่าเป็นสิ่งที่ควรจะทำ เพราะอาจมีผลเชิงบวกต่อสภาพชีวิตของญาติผู้ล่วงลับไปและแก่ชีวิตของบุคคลอื่นนอกเหนือจากญาติ หากเขาไปเกิดอยู่ในภุมิที่เหมาะสม คือสามารถทำความดีและรับผลแห่งความดีที่ตนกระทำได้ โดยมีส่วนบุญที่ผู้อื่นอุทิศให้เป็นปัจจัยส่งเสริม อย่างไรก็ตาม การอุทิศส่วนบุญที่พึงประสงค์ตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา ไม่ควรจำเพาะบุคคลผู้รับว่าต้องเป็นมนุษย์ด้วยกันเท่านั้นที่ควรอุทิศส่วนบุญให้ แต่ควรขยายรวมถึงสัตว์ผู้อยู่ในภุมิกำเนิดอื่น ๆ ซึ่งแม้จะต่างประเภท ต่างเผ่าพันธุ์ ไม่ใช่เพื่อนร่วมโลก แต่ก็ให้ถือว่าเป็นผู้ร่วมทุกข์โศก ร่วมสงสาร หรือยังเวียนเกิดเวียนตายภายใต้กฎแห่งสังสารวัฏอยู่เช่นเดียวกันด้วย อย่างน้อยก็ถือว่าสัตว์ทุกกำเนิดเป็นญาติหรือเป็นเสมือนหนึ่งญาติของตน จึงควรปลูกความรัก ปลูกไมตรีจิตต่อพวกเขา ด้วยการแผ่ความปรารถนาดีอุทิศส่วนบุญให้ การอุทิศส่วนบุญตามนัยนี้ มีลักษณะเป็นการแผ่เมตตาแบบบอโนธิสัรณา คือแผ่ไปโดยไม่เจาะจงบุคคล แม้ว่าสัตว์ผู้อยู่ในภุมิกำเนิดอื่นที่บุคคลอุทิศส่วนบุญให้จะรับได้หรือไม่ก็ตาม นั่นไม่ใช่ประเด็นที่เป็นปัญหาใหญ่อะไร เพราะการจะรับส่วนบุญได้หรือไม่ ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขที่เหมาะสม ดังจะกล่าวต่อไปข้างหน้า แต่เหตุผลสำคัญของการแผ่เมตตาโดยไม่เจาะจง ก็คือความบริสุทธิ์ของจิตใจและความมีอหยาศัยกว้างขวางของบุคคลผู้แผ่เมตตาเป็นเบื้องต้น ทั้งยังเป็นพื้นฐานที่ก่อให้เกิดคุณสมบัติด้านอื่นของจิตใจ เช่น ความตั้งมั่นแห่งจิต

ดังนั้น พระพุทธศาสนาจึงสอนให้พุทธศาสนิกชนอุทิศส่วนบุญตามหลักของพลี ๕ ในอาทิสสูตร โดยถือว่าเป็นหน้าที่ที่ผู้ครองเรือนทั่วไปพึงกระทำ และไม่จำเพาะว่าจะต้องกระทำให้แก่ผู้ที่เป็นสมาชิกภายในครอบครัวหรือผู้ที่เป็นเครือญาติของตนเท่านั้น แต่ให้กระทำแก่ผู้อื่นที่เป็นมิตรสหาย หรือผู้ที่อยู่ร่วมสังคมเดียวกันกับตน ไม่ว่าจะเป็นสมาชิกภายในหมู่บ้าน ชุมชน ตลอดจนผู้ที่ตนรู้จัก มีความเคารพรักใคร่คุ้นเคยอื่น ๆ กระทั่งกระทำให้เป็นสากล คือไม่เลือกบุคคล ไม่เลือกหน้า โดยแผ่ความปรารถนาดีออกไปอย่างไม่มีขอบเขตจำกัดตามหลักของเมตตาอัปปมัญญาพรหมวิหาร

๒) **ด้านหลักธรรมที่ปรากฏในประเพณีการทำบุญอุทิศส่วนบุญกุศลของชาวพุทธในเขตเทศบาลเมืองหนองคายในฐานะที่เป็นสื่อสอนธรรม** พบว่ามีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมทั้งหลาย มีทั้งศีล สมาธิ ปัญญา อันเป็นกระบวนการที่สำคัญในการพัฒนาตนในพระพุทธศาสนาประกอบด้วย

๑. ด้านพฤติกรรม คือ ด้านความสัมพันธ์กับโลกภายนอกได้แก่ ด้านศีล ดูว่ากิจกรรมการกระทำหรือพฤติกรรมของเรานี้จะเป็นการเบียดเบียน ก่อความเดือดร้อนแก่ใคร ทำอะไรให้เสียหายหรือเปล่า หรือเป็นไปในทางส่งเสริมเกื้อกูลช่วยเหลือกัน อย่างน้อยก็ไม่ก่อให้เกิดโทษ ไม่ทำให้ใครเดือดร้อน หรือทำอะไรให้เสียหาย

๒. ด้านจิตใจ สภาพจิตใจของเรา ที่กำลังทำอยู่หรือทำกิจกรรมสิ่งนี้เราทำด้วยเจตนาอย่างไร มีความมุ่งหมายอย่างไร มีแรงจูงใจอะไร มีความหวังดีปรารถนาดี อยากจะช่วยเหลือเกื้อกูลหรือคิดร้าย มีจิตใจที่ขึ้นบานแจ่มใสหรือขุ่นมัว มีความสุขหรือความทุกข์

๓. ด้านปัญญา คือด้านความรู้ความเข้าใจ ก็ตรวจดูว่า เราเข้าใจสิ่งที่เรากระทำนี้ชัดเจนดีหรือไม่ เป็นการกระทำที่ตรงตามเหตุปัจจัย จะก่อให้เกิดผลที่เราต้องการได้ครบถ้วนกระบวนการหรือไม่ ทำไปแล้วจะเกิดผลดี ผลเสียอะไรบ้าง

๔) **ด้านคุณค่าของประเพณีการทำบุญแจกข้าวของชาวพุทธในเขตเทศบาลเมืองหนองคาย** พบว่า ประเพณีทำบุญแจกข้าวเป็นการประสานร่วมมือกันของคนในสังคมเป็นกลุ่มเป็นก้อนเป็นการรวมตัวกันเพื่อทำกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาทำให้สังคมมีความรู้สึกถึงความเป็นพวกพ้องเป็นหมู่เหล่าและร่วมกันรักษาพื้นที่ธรรมทางพระพุทธศาสนาไว้เป็นมรดกของคนในสังคมให้ยาวนานที่สุดเป็นขบวนการของประชาสังคมเชิงพุทธที่มีส่วนดีมากกว่าส่วนเสียพระพุทธศาสนามีองค์ประกอบที่สำคัญคือความเชื่อคำสอนข้อบัญญัติพิธีกรรมและข้อปฏิบัติในฐานะสมาชิกทางสังคมต้องปฏิบัติตามกระบวนการทางศาสนาซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นข้อดีในการแก้ไขปัญหาทางสังคมการอยู่ร่วมกันเป็นสังฆะหรือหมู่คณะและการอยู่ร่วมกันเป็นสังคมหรือกลุ่มคนในชั้นพื้นฐานต้องมีการแบ่งปัน

มาเชื่อมให้คนอยู่ร่วมกันสังคมที่ขาดการแบ่งปันแล้งน้ำใจไร้ความเอื้อเฟื้อคือสังคมที่พร่องเมตตาพึงพาอาศัยไม่ได้ซ้ำยังทำให้คนในสังคมนั้นเกิด

ประโยชน์และคุณค่าต่อสังคม การปฏิบัติตนตามประเพณี หรือกฎระเบียบของสังคม กฎหมายบ้านเมือง ย่อมมีความราบเรียบสงบสุข โดยประพฤติดุปฏิบัติตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนา การรักษาศีล การปฏิบัติธรรม ล้วนเป็นสิ่งที่สร้างให้สังคมเกิดความร่มเย็นเป็นสุข มีระเบียบ มีนิสัยโอบอ้อมอารี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีเมตตาและกรุณาช่วยเหลือผู้ที่ได้รับความเดือดร้อน แม้แต่ศัตรูก็ยังให้ความอุปถัมภ์เลี้ยงดู ใครเดือดร้อนมากก็ให้ความช่วยเหลือมิได้หนึ่งดูดาญ รู้จักให้อภัยแก่ผู้อื่น

นอกจากนี้ยังสามารถช่วยแก้ไขปัญหาคาญความรุนแรงในสังคมได้ เมื่อใดที่ตนได้ตั้งใจของตน ให้มีความเมตตาต่อคนรอบข้างแล้วความคิดรุนแรงในจิตใจของตนเองย่อมไม่มี ดังนั้นความมีเมตตาอันเป็นผลมาจาก กิจกรรมการอุทิศส่วนบุญจึงเป็นการแก้ปัญหาคาญที่ต้นเหตุ ด้วยเหตุที่ว่า ปัญหาของสังคมในที่นี้ เกิดจากการใช้ความรุนแรงของบุคคล ส่งผลกระทบทางด้านลบแก่สังคม ซึ่งถ้าหากว่ามีปรากฏการณ์ ของการขัดแย้งที่รุนแรง จนมีผลกระทบต่อระบบโครงสร้างของสังคมส่วนอื่น ก็ถือว่าเป็นความรุนแรงเชิงโครงสร้างของสังคม โดยปกติแล้วต้นตอของปัญหาเหล่านี้ มักเกิดจากระดับปัจเจกบุคคลในเรื่องของอุดมการณ์ ทศนคติ ตลอดจนค่านิยมจนขยายตัวไปสู่ความรุนแรง ตั้งแต่ปัญหาเล็กๆ น้อยๆ เช่นการลักขโมย ทาร้ายร่างกายจนถึงฆาตกรรม หรือแม้กระทั่งปัญหาในสังคมขนาดใหญ่ เช่น สงครามกลางเมือง ซึ่งปัญหาเหล่านี้ในมุมมองของพระพุทธศาสนาถือว่าเป็นผลสืบเนื่องมาจากการละเมิดทางศีลธรรมโดยเฉพาะศีล ๕ ถ้าหากว่าสังคมใด มีความเสื่อมโทรมทางศีลธรรมเป็นอย่างมากแล้ว

สรุปได้ว่า กิจกรรมอุทิศส่วนกุศลไปให้กับผู้ตาย ที่เรียกว่า การทำบุญแจกข้าว จึงประกอบไปด้วยสาระและประโยชน์ ที่พึงจะได้รับอยู่หลายประการด้วยกันคือ

- ๑) เป็นการแสดงออกถึงความเป็นผู้มีเมตตาจิตต่อบรรพชน
- ๒) นอกจากจะเป็นการสงเคราะห์เหล่าเปตชนผู้ล่วงลับไปแล้วยังนับว่าเป็นการสงเคราะห์ในการถวายอาหารตลอดถึงจุตูปัจจัยต่างๆ แก่พระภิกษุสามเณร
- ๓) เป็นสิ่งที่ช่วยยึดเหนี่ยวความสัมพันธ์อันดีในหมู่ญาติพี่น้องให้มีความรักใคร่กลมเกลียวกัน
- ๔) ส่งผลให้เกิดความเบิกบานใจสุขใจของผู้ที่ได้กระทำ
- ๕) เป็นการปลูกฝังบรรดาลูกหลานให้รู้จักการตอบแทนบุญคุณบรรพบุรุษ และได้ซึมซับเอาคำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนา ทั้งยังเป็นการได้ร่วมสืบทอดรักษาระเบียบประเพณีปฏิบัติ
- ๖) เป็นการปฏิบัติตนตามแนวทางของพุทธศาสนิกชนที่ดี ตลอดจนได้สืบทอดแนวทางการปฏิบัติตนของบรรพบุรุษที่ท่านวางแนวทางไว้ให้

๗) ได้รับการยอมรับจากบุคคลในสังคม

จากการศึกษาพบว่า พระพุทธศาสนานั้นมีความสำคัญต่อคนไทยเป็นอย่างมากด้วยว่าเป็นรากฐานที่ทำให้เกิดเป็นวัฒนธรรม ประเพณีไทย อีกทั้งการปฏิบัติตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนานั้นยังส่งผลให้คนไทยมีนิสัยฝักใฝ่ในการทำบุญมีความโอบอ้อมอารีเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ตลอดถึงมีพิธีกรรมต่างๆ ที่ต้องร่วมตั้งแต่เกิดจนถึงตาย แม้กระทั่งจะเสียชีวิตไปแล้วก็ยังมีการอุทิศส่วนบุญไปให้ เป็นต้น

๕.๓ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง “ ศึกษาประเพณีการทำบุญแจกข้าวของชาวพุทธในเขตเทศบาลเมืองหนองคาย” ผลการศึกษาพบว่าแนวคิดดังกล่าวมีความสำคัญต่อพระพุทธศาสนาและสังคมไทยมาอย่างยาวนาน จึงพบประเด็นที่จะได้เสนอแนะเป็นนโยบายดังนี้

๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑) ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องควรนำผลการศึกษาวิจัยไปเป็นส่วนหนึ่งของนโยบายในการปกครองส่วนท้องถิ่นต่างๆ โดยการออกแบบโครงการ หรือกิจกรรม ตลอดจนการสนับสนุนงบประมาณเพื่อดำรงรักษาประเพณีดังกล่าวให้เป็นเครื่องมือที่สำคัญในการสร้างความสามัคคีในชุมชนและในเครือญาติต่างๆ

๒) สถาบันการศึกษาควรทำการศึกษาวิเคราะห์และสร้างองค์ความรู้ในเรื่องดังกล่าวตลอดจนควรปลูกฝังให้เด็กและเยาวชนเห็นความสำคัญของประเพณีดังกล่าว

๕.๒.๓ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

งานวิจัยฉบับนี้ มีข้อที่ควรจะนำไปศึกษาวิเคราะห์ ดังนี้

๑. ควรจะศึกษาเปรียบเทียบการทำบุญในช่วงเทศกาลต่างๆ ของภาคต่างๆ ของประเทศไทย
๒. ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับค่านิยมในไทยในประเพณีต่างๆ ว่ายังคงมีความสำคัญต่อการสร้างสังคมเข้มแข็งหรือไม่
๓. ควรศึกษาเกี่ยวกับการจัดระเบียบทางสังคมปัจจุบันตามแนวทางของประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่น
๔. การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่อง ประเพณีไทยที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมของต่างประเทศ